

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'היו כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

פרשת וישלח

אחד מבין שני בני'א שקולים, אזי בכה"ג יתכן דיש דין קדימה להקדים להציל את האדם החביב עליו, לפני הצלת האדם שאינו חביב עליו וכנ"ל, - (ועי' להלן באות ה, שהקשינו מדוע הם היו שקולים ע"פ דיני הקדימה שהובאו במשנה בהוריות, עיי"ש).

- ב -

אמנם לכאן' אכתי צ"ע טובא בזה, דהנה זה פשוט שכל דיני הקדימה שנאמרו במשנה בהוריות הנ"ל, זהו רק בגוונא שיש ב' בני'א שנמצאים כבר בסכנה, שע"ז נאמר שיש דין קדימה, את מי צריך להציל קודם.

אך זה ברור ופשוט, שאם ה'לוי' למשל נמצא בסכנה קטנה, ומאידיך ה'כהן' נמצא בסכנה גדולה, אזי אסור לעשות מעשה בידים, ולהחליף את הלוי עם הכהן, בכדי שהכהן יהי' בסכנה קטנה, והלוי יהי' בסכנה גדולה, - ואע"פ שבעצם הכהן קודם כלוי להחיות, מ"מ הדבר אסור, משום שכל דיני הקדימה נאמרו רק לעניין הצלה, אך אסור לגרום כלוי להיות בסכנה גדולה יותר, בשביל להציל את הכהן, ופשוט.

ומעתה צ"ע טובא בזה, דאף אי נימא בעלמא, דיש דין קדימה של 'החביב עליו קודם לשאינו חביב עליו', אך מ"מ הא ודאי שזהו רק לעניין הצלה בלבד וכנ"ל, - וא"כ צ"ע טובא בזה, דהא בתחילה כל בני משפחתו של יעקב היו מעורבים זב"ז, וא"כ צ"ע כיצד יעקב אבינו סידר את נשיו וילדיו כדאימא בקרא: 'וַיִּשָּׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִם וְאֶת רְחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם', והרי הוא גורם בזה שחלק מבני משפחתו יהיו בסכנה גדולה יותר, מאשר הם היו לפני שהוא סידר אותם, שהרי בתחילה כולם היו מעורבים זב"ז.

וא"כ צ"ע כיצד הותר הדבר, והרי כל דיני הקדימה נאמרו רק לעניין הצלה, ולא לעניין להחליף את הסכנה הגדולה של הכהן, עם הסכנה הקטנה של הלוי, וכנ"ל.

- ג -

והנה יש לשאול בקראי הנ"ל שאלה נוספת, דלכאן צ"ב בלשון המקרא, 'וַיִּשָּׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה, וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִם', וְאֶת רְחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם', דלכאן צ"ב בזה, דכיון דלמעשה לאה וילדיה היו באמצע, דהיינו בין השפחות וילדיהן ובין רחל ויוסף, א"כ מדוע כתיב וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִם וְאֶת רְחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם, - ומדוע לא כתיב וַיִּשָּׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה, - וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִם, - וְאֶת רְחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם, (ועי' במש"כ בזה בתוס' יו"ט דמ"א פ"ז, ג).

והנראה לומר בזה בס"ד, דבאמת לפי המבואר בכל הנ"ל, לא הי' ליעקב היתר להוציא את חלק מבניו מהקבוצה, ולהעמיד אותם בחזית המלחמה, כיון שהוא מכניס אותם בזה בידים לסכנה גדולה יותר, וזה לא שייך כלל לדיני קדימה וכמבואר לעיל.

אמנם הייתה פעולה אחרת, שאותה הי' מותר ליעקב לעשות, והיא: להוציא את חלק מבניו מהקבוצה, ולהעמיד אותם בעורף המלחמה בסוף הקבוצה, שהפעולה הזו הרי מוגדרת כפעולת 'הצלה', כיון שהוא מציל את מי שהוא מוציא מהקבוצה ומעמיד

וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֹשׂוּ בָּא וְעַמּוּ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיִּחַץ אֶת הַיְלָדִים עַל לָאָה וְעַל רְחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת: וַיִּשָּׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִם וְאֶת רְחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם: וְהוּא עֹבֵר לְפָנֶיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שִׁבְעַת פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אַחֲיו: (לג, א-ג).

הנה מבואר ברש"י, שהטעם שיעקב אבינו סידר את נשיו וילדיו בצורה כזו, הוא משום ש'אחרון אחרון חביב', - והיינו שכיון שיתכן שתהי' מלחמה עם עשיו, ויפגעו במלחמה חלק מבני משפחתו, א"כ מי שיעמוד בחזית המלחמה יהי' בסיכון גדול יותר להיפגע, מאשר מי שיעמוד בעורף בסוף הקבוצה.

ולכן יעקב אבינו סידר את הקבוצה בצורה כזו ש'אחרון אחרון חביב', והיינו ש'לרחל ויוסף שהם החביבים עליו ביותר, יהי' את הסיכון הקטן ביותר להיפגע במלחמה, מחמת שהם יעמדו בעורף בסוף הקבוצה, - וכן לאה וילדיה יהיו בסיכון קטן יותר מאשר השפחות וילדיהן, כיון שלאה וילדיה יהיו באמצע הקבוצה, ולא יהיו בחזית המלחמה, - וזהו הביאור במה שפירש רש"י 'אחרון אחרון חביב'.

[ואמנם יעקב אבינו בעצמו מסר נפשו להציל את משפחתו, ולכן הוא עמד בחזית המלחמה ממש לפני כולם, וכדכתיב 'וְהוּא עֹבֵר לְפָנֶיהֶם', ופירש רש"י: 'אמר, אם יבוא אותו רשע להילחם, ילחם בי תחילה' ע"כ, - ובב"ר (עח, ח) איתא: 'אמר, טב דיגע בי ולא בהון'].

ולכאן' צ"ע טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דלכאן' יל"ע טובא בזה, דהנה המשנה בהוריות (פ"ג ז-ח) מנתה כמה וכמה דיני קדימה, לעניין הצלה ולעניין פדיון שבויים וכדו', - וכוון: כהן קודם ללוי, לוי קודם לישראל, ישראל קודם לממוזר וכו', - והמשנה לא מנתה דיני קדימה, שהחביב עליו קודם לשאינו חביב עליו, - וא"כ לכאן' צ"ע מה הביאור במה שיעקב סידר את נשיו וילדיו לקראת המלחמה האפשרית, בצורה של 'אחרון אחרון חביב' וכנ"ל.

וראייתי שמרן בעל ה'אילת השחר' צ"ל דיבר בזה (בספרו עה"ת), וכתב בזה בזה"ל, 'צ"ב הרי לכאורה כל אלו שיהיו יותר קרובים לעשיו, ונכנסים בסכנה יותר גדולה, ולמה הכניס את השפחות ובניהם לסכנה יותר גדולה מהאמהות ובניהם'.

וי"ל דבהוריות תנו, 'כהן קודם ללוי, לוי לישראל' וכי' (לענין לפדות משבי' ועוד), ואע"פ שאין חשיבות לנפש הכהן יותר מהלוי, מ"מ כשיש שנים שקולים, זה שיש לו יותר מעלה הוא קודם לחבירו, - ויתכן שגם מעלת חביב עושה דין קדימה, והרי בהכרח צריך להיות ראשונים ואחרונים, ומה יכול לעשות, וחביב זה סיבה להקדים, עכ"ל.

והנה זה ברור ופשוט, שהדיני קדימה שהובאו במשנה ובגמ' בהוריות הנ"ל, הם קודמים לדין קדימה המחודש של 'החביב עליו קודם לשאינו חביב עליו', - וא"כ לכאן' הביאור בדברי מרן בעל ה'אילת השחר' צ"ל הוא, שבעצם כל נשותיו וילדיו של יעקב אבינו היו שקולים, ע"פ דיני הקדימה שהתבארו במשנה ובגמ' בהוריות הנ"ל, - ובכזה מקום שיש אפשרות להציל אדם

אותו בעורף, בכך שכעת הוא יעמוד במקום עם סיכון קטן יותר להיפגע.

ואע"פ שעי"ז התברר, שמי שנשאר בקבוצה הראשונה, התהפך ע"י מעשיו של יעקב להיות בחזית, והוא נהי' מחמת זה שיכון גדול יותר להיפגע, - מ"מ אין בזה שום חיסרון, ואין זה חשיב יעקב אבינו גרם להם להיכנס לסכנה גדולה יותר, וכדיבואר להלן.

דהנה הגע בעצמך, כאשר למשל גוי מחפש להרוג את היהודי הראשון שיפגוש בדרכו ר"ל, ומישהו רואה את הגוי רודף אחרי יהודי פלוני, האם נימא שאסור לו להכניס את היהודי הנרדף לרכבו ולברוח מהמקום, משום שעי"ז הגוי יחפש אחר יהודי אחר להורגו?

והרי לכא' נראה לומר, שודאי שהדבר מותר וחייב להצילו, כיון שלגוי יש 'בחירה' האם להרוג את היהודי האחר שיפגוש בדרכו, ולכן אין זה נחשב שהמציל את היהודי הראשון גרם למיתת היהודי השני ר"ל.

[והן אמנם שבגונא יש חץ שעומד לפגוע ביהודי ר"ל, ומישהו רוצה לדחוף את הנרדף, בכדי שהחץ לא יפגע בו, והוא יודע שעי"ז החץ ימשיך הלאה בדרכו ויפגע ביהודי אחר, אזי ככה"ג באמת יש לדון, האם מותר לו לדחוף את הנרדף בזמן שהוא יודע שעי"ז ימות יהודי אחר, - משום דשאני תתם, שלחץ אין 'בחירה' האם להרוג את האדם השני או לא, - אך אין זה דומה כלל לנדיודי, שלעשו הי' 'בחירה' את מי להרוג, ודו"ק].

- ד -

ומעתה י"ל, שיעקב אבינו סידר את בני משפחתו כך: בתחילה הוא הוציא את לאה וילדיה מהקבוצה, והעמיד אותם בעורף המלחמה בסוף הקבוצה, שהפעולה הזו מותרת, כיון שהיא מוגדרת כפעולת 'הצלה' וכני"ל, - ובאותו זמן הוא באמת העמיד את לאה וילדיה בעורף בסוף הקבוצה ממש, - ולכן כתוב ע"ז בפסוק, וַיִּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה, וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִם, - כיון שבאמת בתחילה לאה וילדיה היו אחרונים, ועמדו בסוף הקבוצה ממש.

ואח"כ יעקב אבינו חזר והוציא את רחל ויוסף מהקבוצה, והעמיד אותם בעורף המלחמה בסוף הקבוצה ממש (אחרי לאה וילדיה), שהפעולה הזו ג"כ הייתה מותרת, כיון ששוב הפעולה הזו מוגדרת כפעולת 'הצלה' וכני"ל, - וא"כ נמצא שיעקב עשה רק מעשים של 'הצלה', שעי"ז יש דיני קדימה וכני"ל, וכפי שביאר ב'אילת השחר' הנ"ל, שיתכן שיש גם דין קדימה של 'החביב עליו קודם לשאינו חביב עליו' וכני"ל.

ועי"ז יבואר בזה נמי שפיר, מה שהקשינו לעיל, מדוע כתיב בקרא וַיִּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה, וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִם, וְאֶת רַחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם, - וזהו משום שבאמת בתחילה לאה וילדיה היו אחרונים, ועמדו בסוף הקבוצה ממש וכמבואר, - ונפלא.

- ה -

אמנם לכא' אכתי צ"ע טובא בזה, דהנה איתא להדיא במשנה בהוריות הנ"ל, שהאיש קודם לאשה להחיות, וע"י במשי"כ ה'בית יוסף' (יו"ד סי' רנ"א) בזה, שאם איש ואשה טובעים בנהר וכיו"ב, צריך להציל קודם את האיש, וכן כתב הרמ"א (יו"ד סי' רנ"ב, ח), עיי"ש.

וא"כ צ"ע טובא בזה, מדוע יעקב לא העמיד בחזית המלחמה את כל הנשים, ובעורף את כל הילדים, כיון שהרי האיש קודם לאשה להחיות, ומי שיעמוד בעורף יהי' לו סיכון קטן יותר להיפגע במלחמה וכני"ל, - וזה פשוט שדיני הקדימה שהוזכרו במשנה קודמים, לפני הדין קדימה המחודש של 'החביב עליו קודם לשאינו חביב עליו' וכני"ל.

[נו"ב - ולהנך דס"ל דאשה גדולה קודמת לאיש קטן, אזי יקשה להיפך, - דיעקב אבינו הי' צריך להקדים ולהעמיד בחזית את רוב הילדים, שרובן ככולן (ואפשר שכולן, ואכמ"ל) אכתי לא היו בני י"ג, ובעורף הי' צריך להעמיד את הנשים, לדעת הסוברים שאשה גדולה קודמת לאיש קטן, אמנם יל"פ בזה מתי הי' נקבע שיעור הגדלות לפני מ"ת, ואכמ"ל בזה].

- ו -

והנראה לומר בזה, דהנה בפירוש המשניות להרמב"ם ביאר, מדוע האיש קודם לאשה להחיות, וזו"ל, 'כבר ידעת שהמצוות כולם חייבין בהן

הזכרים, והנקבות בקצתם, כמו שנתבאר בקידושין, והוא מקודש ממנה, ולפיכך קודם להחיות' עכ"ל, וכן כתב ברע"ב (שם) ובט"ז (יו"ד סי' רנ"ב, ו), ומעתה יש לחקור בזה, האם ביאור הדבר הוא, שהאיש קודם לאשה מצד הגיבוי, והיינו שהוא חשוב יותר מהאשה, מחמת שהוא מחוייב במצוות יותר ממנה, - או"ז שדין הקדימה של האיש לאשה הוא משום שעי"ז שיצילו את האיש הוא יקיים יותר מצוות, מאשר המצוות שהאשה תקיים אם יצילו אותה.

והנפ"מ תהי' ככה"ג שאדם רואה איש ואשה שטבעו בנהר ר"ל, בציור שהאשה בעצם בריאה לגמרי, ומאיךד האיש חולה והוא משותק בכל גופו, במצב הנקרא 'צמח' ר"ל, ואינו יכול לקיים מצוות כלל, - שאם נימא שטעם הדבר שהאיש קודם לאשה הוא מחמת שהוא חשוב ממנה בעצם, כיון שהוא מחוייב במצוות יותר ממנה, אזי יש לדון שיצטרכו להציל את האיש החולה לפני האשה, ואע"פ שאנו יודעים שהוא בין כך לא יקיים אח"כ מצוות כלל, מחמת מצבו הרפואי ר"ל.

אך אם הטעם בעלמא להקדים את האיש לפני האשה, הוא מחמת שהאיש יקיים יותר מצוות מהאשה, אי"כ יש לדון שיצטרכו להציל ככה"ג את האשה הבריאה לפני האיש החולה, כיון שבגונא הנ"ל האשה תקיים יותר מצוות מהאיש.

- ז -

ומעתה יש לדון דיהי' בזה נפ"מ גם לנדיודי, דאם הטעם להקדים את האיש לפני האשה, הוא מחמת שהאיש חשוב יותר מצד הגיבוי, **כיון שהוא מחוייב במצוות יותר ממנה**, אזי י"ל דלפני מתן תורה הרי יעקב ובניו אכתי לא נצטוו במצוות התורה, ואי"כ לפי"ז י"ל, דלפני מתן תורה לא הי' דין להקדים את האיש לפני האשה, וא"כ לפי"ז יש לבאר שפיר, מדוע יעקב לא הקדים להציל את בניו לפני נשיו וכמבואר, (ואמנם יש לדון בזה, שהרי האנשים נצטוו עוד לפני מתן תורה על המילה, ונמצא שהיו עדיפם בזה על הנשים, ואי"כ אולי הי' דין להקדים אפי' רק מחמת חשיבותם במצוה זו לבדה, וע"י בזה).

אך אי נימא שהטעם להקדים את האיש לפני האשה, הוא מחמת שהאיש יקיים מצוות יותר מהאשה וכני"ל, אי"כ יש לדון שגם לפני מתן תורה הי' דין קדימה לאיש לפני האשה, **כיון שלמעשה הוא יקיים מצוות יותר מהאשה, שהרי השבטים קיימו את התורה, - ולפי הצד הזה אכתי צ"ע מה שהקשינו לעיל, דא"כ מדוע יעקב לא הקדים את האנשים לפני הנשים וכני"ל.**

והנה לא מצאתי כעת מי שידבר בזה לגבי הנידון הנ"ל, באיש חולה 'צמח' ר"ל שטובע בנהר, ולדון אשה בריאה שטובעת ר"ל, הי' מניייהו קודם לעניין הצלה, - אך מ"מ לכא' יש להוכיח הוכחה אלימא כהצד האי' בחקירה הנ"ל, שהאיש קודם לאשה מחמת שהוא חשוב בעצם יותר ממנה, כיון שהוא מחוייב במצוות יותר ממנה, (ולא בגלל שהוא יקיים מצוות יותר ממנה).

דהנה איתא במשנה בהוריות שם, שהאיש קודם לאשה גם לעניין השבת אבידה עיי"ש, - והנה לכא' נראה פשוט, שצריך להקדים להשיב את האבידה של האיש, גם ככה"ג שהדבר לא יועיל לו **שהוא יוכל לקיים עי"ז יותר מצוות**, - ואי"כ מוכח כהצד האי' הנ"ל, שיש לאיש מעלה בעצמותו, שהוא חשוב יותר מהאשה מחמת שהוא מחוייב במצוות יותר ממנה, - ומעתה לפי"ז מבאר שפיר, שלפני מתן תורה לא הי' לשבטים חשיבות יותר מהנשים לעניין זה, **כיון שהם אכתי לא נצטוו במצוות התורה, ולכן יעקב לא הי' צריך להקדים להציל את הילדים לפני הנשים וכני"ל, - ודו"ק ונפלא.**

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות

בקו 'מים זכים': 02-633-5850

כמו כן בקו זה ניתן להאזין
לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ניתן לתרום להוצאות הפצת העלון, דרך עמדות 'נדרים פלוס' - [לעבור לקופות נוספות - להיכנס ל'קן הרבים' - ולגלוש לחשבונת המצוינות: 'עלון מים זכים'] - הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את העלון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50), ובכל ענייני העלון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)